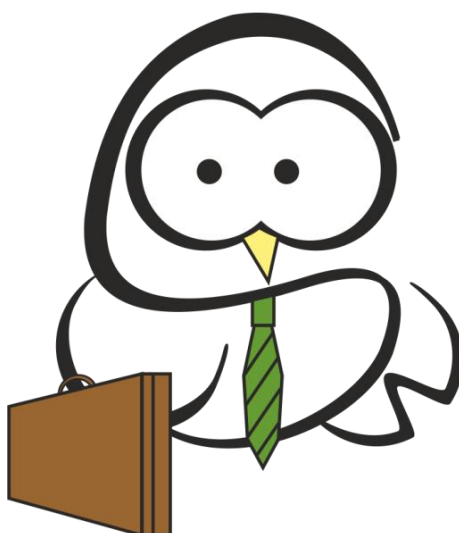

Zachowania etyczne i nieetyczne

Kariera zawodowa

2013

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**Zachodniopomorska
Szkoła Biznesu
w Szczecinie**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zachowania etyczne i nieetyczne

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Pojęcie etyki.....	3
3. Podstawowe pojęcia etyki	3
4. Dziedziny etyki	4
5. Charakterystyka etyki indywidualnej i zawodowej.....	5
6. Przykłady zachowań nieetycznych w biznesie.....	7
7. Korupcja – lobbying - mobbing	7
8. Analiza zjawiska mobbingu	8
9. Przeciwdziałanie mobbingowi.....	9
10. Konsekwencje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie.....	10
11. Etyczna postawa przedsiębiorcy	10
12. Podsumowanie.....	11
13. Literatura:	12

Zachowania etyczne i nieetyczne

1. Wstęp

Sukces w przedsiębiorczości w dużej mierze zależy od nas samych: od naszego zaangażowania, konsekwencji i dobrych pomysłów. W przedsiębiorczości ważne jest również postrzeganie zasad etycznych. Funkcjonowanie współczesnej firmy powinno odbywać się zgodnie z zasadami społecznej odpowiedzialności biznesu. Zapoznaj się z materiałem na temat zachowań etycznych i nieetycznych.

2. Pojęcie etyki

Słowo „etyka” pochodzi z języka greckiego od: *éthikós* – zwyczajny; *éthos* – obyczaj, zwyczaj i oznacza:

- zespół norm i ocen moralnych charakterystycznych dla danej zbiorowości społecznej (np. grupy społecznej, klasy, warstwy, środowiska);
- dyscyplinę naukową zajmującą się moralnością i teorią moralności.

Etyka to ogół norm moralnych, poglądów i wartości moralnych, ustalonych przez tradycję lub uznanych w danej zbiorowości za właściwe. Zachowaniem jednostek indywidualnych i zespołów kieruje określony system wartości.

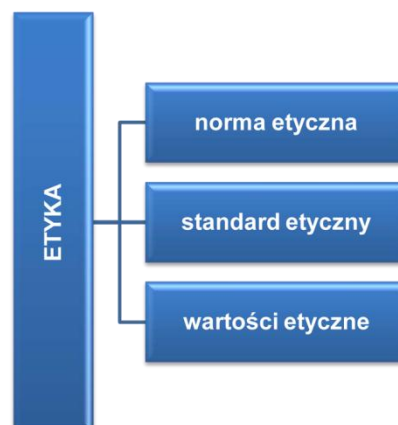
Wartością jest zwykle to, co jest pozytywne, cenne i ważne (dobre, uczciwe, honorowe, ludzkie itp.). Wartości są przekazywane w trakcie wychowania w rodzinie, kształcenia w szkole i doświadczenia. System wartości jest specyficzny dla społeczności (np. narodów, grup etnicznych, grup religijnych, rodzin, organizacji itp.) i stanowi oś kultury. Każda jednostka również ma swój system wartości. Istnieją wartości fundamentalne, akceptowane powszechnie.

3. Podstawowe pojęcia etyki

Norma etyczna (od łacińskiego *norma* – linia postępowania, prawo) to zasada postępowania, dyrektywa wyznaczająca obowiązek określonego zachowania się w konkretnej sytuacji przez odwołanie się do odpowiednich ocen i wartości moralnych.

Standard etyczny to wzorzec, model etycznego postępowania przyjęty dla danej grupy zawodowej, czasami zwany etosem.

Wartości etyczne to idealne dobra i zachowania ludzkie, warunkujące etyczny sposób postępowania, np. sprawiedliwość, szlachetność itp. W oparciu o te wartości wyprowadzane są normy moralne (np. nakaz nie zabijać wyprowadzony jest z wartości życia ludzkiego).

Źródło: opracowanie własne.

Zachowania etyczne i nieetyczne

4. Dziedziny etyki

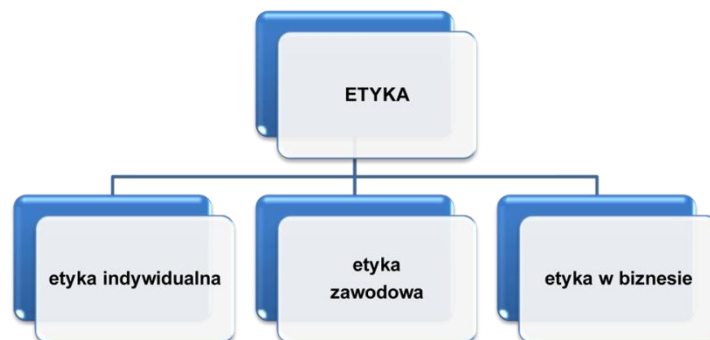
Etyka jest nauką o tym, co moralne, a co niemoralne. Głównym jej celem jest formułowanie zasad etycznego funkcjonowania na poziomie jednostkowym, grupowym i organizacyjnym oraz regulacja postaw jednych ludzi wobec drugih. Zazwyczaj etykę określa się jako zbiór zasad i norm postępowania, obowiązujących w danej zbiorowości.

Za etyczne uznaje się takie postępowanie, które jest zgodne z obowiązującymi w danym społeczeństwie:

- regułami moralnymi, opierającymi się na powszechnie akceptowanych wartościach, wynikających z tradycji i kultury;
- normami prawnymi o charakterze nakazów i zakazów, ustalającymi odpowiedzialność za nieprzestrzeganie prawa.

Zachowanie nieetyczne to zachowanie, które nie mieści się w ogólnie przyjętych normach społecznych i prawnych.

O etyce można mówić w trzech podstawowych wymiarach

Źródło: opracowanie własne.

Zachowania etyczne i nieetyczne

Każdy człowiek powinien umieć rozpoznawać i hierarchizować wartości etyczne, a także stosować je we wszystkich obszarach swojej działalności: relacjach rodzinnych i towarzyskich, w szkole, na uczelni, w pracy, działalności gospodarczej i życiu publicznym. Bardzo ważna jest analiza własnych i cudzych zachowań pod kątem etycznym oraz rozpoznawanie w praktyce uczciwego i odpowiedzialnego postępowania, w odniesieniu do ogólnych norm i zasad moralnych.

Zachowania etyczne to uczciwe i odpowiedzialne postępowanie:

- zgodne z regułami moralnymi, opierającymi się na powszechnie akceptowanych wartościach (np. życie, zdrowie, rodzina, uznanie, przyjaźń, miłość, pieniądze itp.), wynikających z tradycji i kultury,
- zgodne z normami prawnymi o charakterze nakazów i zakazów (np. nie kradnij, szanuj prawa i godność innych ludzi), ustalającymi odpowiedzialność za nieprzestrzeganie prawa.

Zachowanie nieetyczne to postępowanie nieuczciwe, cechujące się brakiem odpowiedzialności, sprzeczne z zasadami zachowania (postępowania) etycznego, które jest tym samym niezgodne z normami moralnymi i prawnymi, obowiązującymi w danym społeczeństwie.

Zachowania etyczne i nieetyczne

Przykłady zachowań etycznych

Etyczne zachowanie w pracy:

- pracownikowi etyka nakazuje lojalność wobec firmy, wypełnianie poleceń przełożonego oraz uczciwość,
- pracując w zespole, powinniśmy być koleżeńscy i pomocni, dbać o dobrą atmosferę w grupie, nie rywalizować z innymi w nieuczciwy sposób oraz dążyć do sukcesu całej grupy.

W niektórych zawodach (np. nauczyciela, lekarza, prawnika) zasady moralne są wyraźnie sformułowane jako etyka zawodowa.

Etyczne postępowanie w szkole:

- do etycznych zachowań uczniów zaliczamy m.in.: samodzielną pracę, kulturę osobistą, umiejętność rozwiązywania konfliktów;
- do etycznych zachowań nauczycieli zaliczamy te, które są zgodne z normami zachowania. Są to m.in. rzetelne sprawdzanie prac i umiejętność rozwiązywania konfliktów.

Jest wiele możliwości postępowania etycznego podczas pracy w grupie. Do kluczowych zaliczamy: szanowanie poglądów innych, odpowiedzialność, zaangażowanie, profesjonalizm, szacunek.

5. Charakterystyka etyki indywidualnej i zawodowej

Etyka indywidualna Kształtowanie się etyki indywidualnej obejmuje etykę jednostkową, na którą wywierają łączny wpływ:

- rodzina,
- kręgi koleżeńskie,
- doświadczenia życiowe,
- osobiste wartości i obyczaje,
- czynniki sytuacyjne.

Zapamiętaj: dziesiątki jednostkowych, ważnych wydarzeń (pozytywnych i negatywnych) kształtują nasze przekonania etyczne i zachowanie. Na kształtowanie się indywidualnych norm etycznych wpływają osobiste wartości i normy moralne, czyli to, co uznajemy za najważniejsze w naszym życiu.

Etyka zawodowa to zespół zasad i norm określających, jak z moralnego punktu widzenia powinni zachowywać się przedstawiciele danego zawodu. Są to podzielane przez przedstawicieli danego zawodu przekonania moralne, związane z jego wykonywaniem.

Zapamiętaj: standardowe zachowania etyczne to sposób postępowania i zachowania, zgodny z ogólnymi regułami przyjętymi przez dane środowisko zawodowe (np. unikanie konfliktu interesów, niewykorzystywanie stanowiska służbowego do czerpania korzyści prywatnych), wynikający z powszechnie akceptowanych zasad i wartości etycznych (takich jak sprawiedliwość, prawda, uczciwość, szacunek, godność i lojalność), których należy przestrzegać, wykonując dany zawód.

Zachowania etyczne i nieetyczne

Charakterystyka etyki biznesu

Zakres etyki biznesu. Etyka biznesu obejmuje:

- filozoficzną refleksję nad etosem, czyli zespołem cnót, które powinny cechować ludzi biznesu;
- zespół norm, uznawanych w świecie biznesu.

Zapamiętaj: wolność gospodarcza to swoboda podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej **w ramach obowiązującego prawa**. Pokusa osiągnięcia osobistych korzyści i zysku, kosztem naruszenia norm etycznych, jest w biznesie bardzo silna, dlatego ważne są działania uświadamiające ważność przestrzegania norm moralnych w biznesie. Społeczna odpowiedzialność w biznesie

Społeczna odpowiedzialność w biznesie oznacza:

- potrzebę społecznej kontroli organizacji biznesowych,
- prowadzenie biznesu z poszanowaniem dobra i praw jednostek oraz społeczności,
- podejście do biznesu, charakteryzujące się wrażliwością decydentów na problematykę etyczną.

Zapamiętaj: jako członkowie społeczeństwa mamy prawo wymagać od biznesu poszanowania naszych wartości i praw oraz wyrażać nasze oceny moralne, dotyczące działań biznesowych.

Model społecznej odpowiedzialności organizacji Nowy model społecznej odpowiedzialności organizacji zakłada:

- dwustronną odpowiedzialność na linii firma – grupy wewnętrzne (pracownicy) i firma – grupy zewnętrzne (klienci, dostawcy, społeczeństwo);
- wychodzenie naprzeciw potrzebom i oczekiwaniom klientów wewnętrznych i zewnętrznych, liczenie się z nimi, zabieganie o nich i dbałość;
- poddawanie się kontroli i sankcjom za nieprzestrzeganie ustalonych norm;
- powstrzymywanie się od produkcji czy sprzedaży produktu ze względu na jego potencjalną szkodliwość dla ludzi, co stoi w sprzeczności z chęcią maksymalizacji zysku jako podstawą działania w biznesie.

Coraz powszechniejsze staje się deklarowanie norm i wartości wobec otoczenia oraz wskazywanie pracownikom pożądanych zachowań w formie kodeksów etycznych.

Kodeks etyczny jest utrwalonym na piśmie zespołem działań, których przestrzeganie wymaga się od członków korporacji czy pracowników. Należą do niego również normy postępowania (nakazy i zakazy) oraz wartości, standardy i zasady, jakimi się oni kierują. Etyka zawodowa jest zbiorem norm stanowiących konkretyzację ogólnych norm moralnych, określających szczegółowe ich konsekwencje dla typowych sytuacji, w jakich znaleźć się mogą osoby wykonujące dany zawód.

Poziomy etyki biznesu

- Postępowanie etyczne i nieetyczne w biznesie można analizować na 4 poziomach: nadużywania i opaczego rozumienia wolności gospodarczej,
- chęci maksymalizacji zysku,
- chęci minimalizacji kosztów prowadzonej działalności.

Zachowania etyczne i nieetyczne

Przyczyny zachowań nieetycznych

Brak poszanowania etyki w biznesie może wynikać z

indywidualny	• odpowiedzialność i moralna ocena osób
organizacyjny	• odpowiedzialność i moralna ocena firm
systemu gospodarczego	• odpowiedzialność i moralna ocena państwa oraz systemu gospodarczego
globalny	• odpowiedzialność i ocena firm działających na rynku globalnym

Źródło: opracowanie własne.

6. Przykłady zachowań nieetycznych w biznesie

Z powodu presji ekonomicznej dochodzi często do podejmowania kontrowersyjnych decyzji, stojących w sprzeczności z normami współżycia społecznego, na przykład do:

- zwalniania pracowników w celu obniżenia kosztów, przy jednoczesnym zwiększaniu obciążenia pracą pozostałych pracowników;
- wydłużania czasu pracy bez dodatkowego wynagrodzenia;
- produkowania wyrobów z tanich surowców, co może powodować zagrożenia dla zdrowia, a nawet życia;
- zanieczyszczania środowiska naturalnego, podyktowanego chęcią zmniejszenia (wyeliminowania) kosztów utylizacji odpadów;
- korupcja, nieuczciwy lobbing, nieuczciwa konkurencja;
- mobbing wobec pracowników.

KTOŚ POWIEDZIAŁ:

"Wszyscy pracownicy... zasługują na to, by być traktowani jak odpowiedzialne dorosłe osoby, jeżeli to właśnie jest zachowanie, którego od nich oczekujemy."

Eric Harvey

amerykański menedżer

7. Korupcja – lobbing - mobbing

Korupcja (łac. corruptio – „zepsucie”) - to nadużycie stanowiska publicznego, pozycji lub władzy w celu uzyskania prywatnych korzyści. Powstaje niezależnie od formy rządów. Poziom korupcji może być bardzo różny, od drobnych przypadków wykorzystania wpływu lub faworyzowania w celu wyświadczenia lub oddania przysługi, przez kleptokrację (rządy złodziei), gdzie porzucone zostają nawet zewnętrzne pozory uczciwości. Korupcja jest pojęciem moralnym, wywodzącym się od pojęć takich, jak oszustwo, kradzież itp., które stanowią również treść norm dekalogu.

Zachowania etyczne i nieetyczne

Lobbing to zespół zgodnych z prawem czynności, podejmowanych przez zarejestrowanego lobbystę, działającego za wynagrodzeniem i w interesie osoby trzeciej (zleceniodawcy lobbingu), w celu wywarcia korzystnego dla zleceniodawcy wpływu na prawotwórstwo lub decyzje organów państwowych, względnie samorządowych i innych. Lobbing może być wyłącznie legalny. Takie ujęcie wyklucza pojęcia „lobbing nielegalny” czy „czarny lobbing” - jako sprzeczne z istotną cechą lobbingu, jaką jest zgodność z prawem. Działania takie jak: korupcja polityczna, łapownictwo oraz płatna protekcja są niezgodne z prawem i jedynie pozornie podobne do lobbingu.

Mobbing to prześladowanie podwładnego lub współpracownika w miejscu pracy. Jest to działanie polegające na uporczywym i długotrwałym nękanii i zastraszaniu pracownika, które powoduje zaniżenie u niego oceny przydatności zawodowej, ośmieszenie go, izolowanie lub wyeliminowanie z zespołu (art. 943 Kodeksu Pracy).

8. Analiza zjawiska mobbingu

Mobbing to sytuacja, w której ktoś w miejscu pracy jest często i przez dłuższy czas szykanowany, dręczony lub traktowany gorzej niż pozostali pracownicy oraz czuje się izolowany.

Praktyki mobbingowe bardzo poważnie przyczyniają się do pogorszenia stanu psychicznego osoby dręczonej. Badacze tego zjawiska uważają, że ludzie, którzy doświadczają mobbingu, przejawiają szereg destrukcyjnych zachowań, które obniżają efektywność ich działań, zarówno w sferze życia zawodowego, jak i w życiu prywatnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie S.M. Litzke, H. Schuh, Stres, mobbing i wypalenie zawodowe, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.

Zachowania etyczne i nieetyczne

9. Przeciwdziałanie mobbingowi

Główne elementy mobbingu to:

1. Potwierdzanie roli i zabieganie o podtrzymanie statusu społecznego przez osobę mobbowaną. Osoba będąca ofiarą mobbingu wkłada w tego typu działania dużo swojej energii, kosztem innych aktywności.
2. Osoba mobbowana, z powodu poczucia izolacji społecznej i braku pozytywnych informacji, traci cel i orientację, co przyczynia się do osłabienia jej możliwości w zakresie normalnego funkcjonowania.
3. Lęk i wątpliwości sprawiają, że ofiara mobbingu traci pewność siebie, a swoje wysiłki koncentruje na walce o zachowanie godności.
4. Poprzez praktyki mobbingowe dochodzi do zniszczenia wewnętrznego wizerunku ofiary.
5. Pojawiają się psychosomatyczne objawy stresu, np. migreny, biegunka, schorzenia zatok, które po jakimś czasie prowadzą do przewlekłych chorób.

Pracownik, wobec którego stosowano mobbing może:

- rozwiązać umowę o pracę,
- wystąpić do pracodawcy o odszkodowanie,
- domagać się zadośćuczynienia, jeśli mobbing wywołał u niego rozstrój zdrowia fizycznego i psychicznego.

Zapamiętaj!

Aby zapobiec mobbingowi i jego destrukcyjnym skutkom, ofiary powinny odpowiednio wcześniej wyznaczyć pewne granice i konsekwentnie wycofać się z sytuacji po pojawieniu się pierwszych sygnałów mobbingu. Konieczne jest osiągnięcie wewnętrznej stabilizacji. Mobbing można trwale powstrzymać tylko wtedy, gdy gruntownie zmieni się forma współpracy lub interakcji między mobberem a prześladowanym.

KTOŚ POWIEDZIAŁ:

„Umiejętność radzenia sobie z ludźmi jest towarem możliwym do kupienia, tak jak cukier czy kawa. A ja jestem w stanie zapłacić za ten towar więcej, niż za cokolwiek innego pod słońcem”

John Rockefeller

amerykański przedsiębiorca, milioner, filantrop

Zachowania etyczne i nieetyczne

10. Konsekwencje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie

Ujemne strony zachowań nieetycznych:

Konsumenci – w przypadku nieuczciwości dotyczącej ceny lub jakości produktów i usług, konsumenci w przyszłości nie skorzystają już z oferty danej firmy, zmniejszy się liczba jej klientów, przychody i zysk.

Partnerzy handlowi – przy niezrealizowaniu obietnic czy warunków umowy, kontrahent zrezygnuje ze współpracy z niewiarygodną firmą, zwróci się do firm konkurencyjnych, obniżając pozycję rynkową poprzedniego partnera.

Pracownicy – w przypadku zachowań nieetycznych stracą zaufanie do zakładu pracy, co może spowodować ich odejście z firmy.

Firmy konkurencyjne – w przypadku nieetycznego postępowania innego przedsiębiorstwa (nieuczciwa konkurencja), mogą wystąpić na drogę prawną lub wyeliminować taką firmę z rynku, w porozumieniu z innymi firmami z branży.

Pozytywne skutki zachowań etycznych

Przestrzeganie norm etycznych w biznesie przynosi korzyści takie jak:

- wzrost zaufania wobec firmy,
- zwiększenie liczby klientów w wyniku przekonania o solidności i kompetentności biznesmena,
- wzrost przychodów w długim czasie,
- rozwój firmy i przetrwanie na rynku, również w drodze eliminacji firm mniej solidnych i mniej wiarygodnych,
- zdobywanie pracowników o wysokich kwalifikacjach.

11. Etyczna postawa przedsiębiorcy

Przedsiębiorców prowadzących biznes odpowiedzialny społecznie wyróżniają takie cechy jak:

- pozytywne nastawienie do biznesu, wiara w sukces, wizja przyszłości;
- pozytywne nastawienie do ludzi, wiara w ich umiejętności i chęć do pracy;
- spójny, klarowny system wartości;
- konsekwencja i jasne reguły postępowania;
- odwaga i odpowiedzialność w podejmowaniu decyzji.

Bill Gates, zapytany o źródła sukcesu swojego biznesu, odpowiedział: : „(...) *nie ma prostej odpowiedzi. Nie bez znaczenia był z pewnością fakt, że dopisało nam szczęście. Jednak (...) najważniejsza była nasza wizja (...). Wierzyliśmy, że pewnego dnia komputery znajdą się wszędzie, że będą powszechnie dostępne, a ich możliwości w pełni udostępni wspaniałe oprogramowanie. Założyliśmy firmę, stawiając wszystko na jedną kartę (...) i zaczęliśmy produkować oprogramowanie, kiedy jeszcze nikt tego nie robił. Znaleźliśmy się na właściwym miejscu i we właściwym czasie. Byliśmy pierwsi i ten sukces pozwolił nam zatrudniać coraz zdolniejszych i lepszych ludzi. Zbudowaliśmy sieć handlową o zasięgu światowym i uzyskane z niej dochody inwestowaliśmy w nowe produkty. Jedno jest wszakże pewne: od samego początku weszliśmy na drogę prowadzącą we właściwym kierunku*” (Bill Gates „Droga ku przyszłości” Wydawnictwo Studio EMKA Ltd. Warszawa 1997).

Zachowania etyczne i nieetyczne

Sukces w życiu zawodowym a etyka

Zastanów się, czy droga zawodowa Billa Gates'a jest dla ciebie przykładem kariery zawodowej osoby, która zgodnie z zasadami etyki odniosła sukces w życiu zawodowym?

Niektóre fakty z biografii BILLA GATES'A

Gates urodził się w 1955 roku w Seattle, w rodzinie prawniczej. Swoją pierwszy program komputerowy napisał w wieku trzynastu lat. Była to gra w kółko i krzyżyk. Jesienią 1973 roku Bill Gates zaczął studia ekonomiczne na Harvardzie. Po latach wspominał, że wyniósł za studiów dwójakiego rodzaju doświadczenia: nawyk robienia wszystkiego na ostatnią chwilę (którego jednak szybko musiał się oduczyć, gdyż zdecydowanie nie sprawdzał się w interesach) oraz umiejętność opracowywania strategii zachowania, w zależności od okoliczności i zasobu informacji. Zimą 1975 roku Gates i jego przyjaciel Allan stworzyli pierwszą wersję języka BASIC. Kosztowało ich to pięć tygodni pracy, niemal bez jedzenia i bez snu, ale efekt okazał się znakomity. Wkrótce zorientowali się, że jeśli chcą odnieść sukces, muszą całkowicie poświęcić się pisaniu programów. Gates zrezygnował ze studiów na Harvardzie, aby zająć się działalnością firmy. Microsoft powstał w Albuquerque w stanie Nowy Meksyk. Kapitał początkowy stanowiły oszczędności Allana i pokerowe wygrane Gates'a. Od początku robili wszystko sami – od pisania programów po strategię marketingowe. Microsoft zaczął sukcesywnie zwiększać zatrudnienie. Jednym z elementów systemu motywacyjnego stały się udziały pracownicze. W ten sposób każdy pracownik stawał się współwłaścicielem firmy.

We wczesnych latach osiemdziesiątych Microsoft rozrósł się do olbrzymiej korporacji wydającej systemy operacyjne, potężne aplikacje biurowe oraz narzędzia dla programistów. W 1991 roku rozstał się z IBM. Dla Gates'a istotny był udział jego firmy w rozwoju nowych technologii i rozbudowywaniu własnego systemu operacyjnego Windows.

W połowie lat dziewięćdziesiątych Microsoft rozpoczął swoją ekspansję na media i rozrywkę. Produkcja programów interaktywnych, multimedialnych i rozrywkowych, współudział w stworzeniu 24-godzinne kanału telewizyjnego z ośrodkiem w internecie, zaangażowanie w produkcję konsoli do gier - to tylko niektóre przykłady.

W tym samym czasie Microsoft zainwestował miliony dolarów w przedsięwzięcia związane z telefonią komórkową, rozpowszechnieniem szybkiego dostępu do internetu (własne wyszukiwarki, serwisy i inne, mające na celu stworzenie szybkiej i wydajnej globalnej sieci komunikacyjnej). (opracowane na podstawie Bill Gates „Droga ku przyszłości” Wydawnictwo Studio EMKA Ltd. Warszawa 1997, przekład P. Cichawa)

12. Podsumowanie

Prezentowane opracowanie dostarczyło ci podstawowej wiedzy o zachowaniach etycznych i nieetycznych w biznesie oraz innych obszarach życia społecznego i gospodarczego.

Po zapoznaniu się z materiałem potrafisz:

- określić, czym jest etyka wartości,
- rozpoznać, rozróżniać i wyodrębniać różne aspekty oraz dziedziny etyki,
- określać, czym jest zachowanie etyczne i nieetyczne,
- oceniać zachowania jednostek i organizacji w kontekście zachowań etycznych,
- wskazywać źródła lobbingu,

Zachowania etyczne i nieetyczne

- określać sposoby i zasady postępowania w sytuacji mobbingu,
- wykorzystywać w praktyce zasady etycznego zachowania.

13. Literatura:

1. Gates Bill, *Droga do przyszłości*, Studio Emka, Warszawa 1997.
2. Litzke S.M., Schuh H., *Stres, mobbing i wypalenie zawodowe*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.
3. Edward Kocot, *Wartość w życiu człowieka a etyka przedsiębiorcy*, Szczekociny, numer publikacji: 449, str.1, www.edukacja.edux.pl.
4. Jerzego Dietla red., Wojciecha Gasparskiego, *Etyka biznesu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.